

Huishoudens met een eenmalige uitkering

DRS. J.P. DE KLEIJN*

Om tegemoet te komen in de koopkrachtdaling van huishoudens die over niet meer beschikken dan een minimuminkomen, is in 1981 voor het eerst een koopkrachtondersteuning toegekend in de vorm van een eenmalige uitkering. Sindsdien is deze maatregel ieder jaar herhaald. In dit artikel wordt beschreven welke ontwikkeling de koopkracht van de minima heeft doorgemaakt en in hoeverre de eenmalige uitkering het koopkrachtverlies heeft goedge maakt. Vervolgens is bekeken wat de samenstelling is van de huishoudens die de eenmalige uitkering ontvangen. Ook is onderzocht welk gedeelte van de huishoudens zich een aantal jaren achtereen met het inkomen op het minimumniveau bevond, de z.g. meerjarige echte minima. Het aantal meerjarige echte minima bedroeg in 1983 ongeveer 350.000. Daaronder bevinden zich relatief veel eenoudergezinnen en oudere personen.

Inleiding

In het begin van de jaren tachtig verslechterde het economisch beeld, hetgeen onder andere tot uitdrukking kwam in een snel toenemende werkloosheid. De regering zag zich hierdoor genoodzaakt het beleid met betrekking tot de collectieve uitgaven en inkomsten bij te stellen 1). In de inkomensfeer betekende dit onder andere een verhoging van enkele sociale-verzekeringpremies, welke maatregel ook doorwerkte naar sociale-zekerheidsuitkeringen en ambtenarensalarissen.

De maatregelen, in combinatie met een toegenomen inflatietempo, hadden onder meer tot gevolg dat grote groepen inkomstrekkers werden geconfronteerd met een daling van de koopkracht van het inkomen. Nadere maatregelen werden wenselijk geacht om het koopkrachtverlies te beperken van die huishoudens die over niet meer beschikken dan een minimuminkomen. Deze categorie huishoudens wordt gemakshalve aangeduid met de term „echte minima” 2). Tot de „minima” worden dan personen gerekend die een minimumloon of -uitkering ontvangen ongeacht eigen aanvullende inkomsten of van de partner.

De koopkrachtondersteuning aan echte minima is in 1981 voor het eerst toegekend en wel in de vorm van een eenmalige uitkering. De maatregel is sedertdien ieder jaar herhaald.

In dit artikel wordt eerst ingegaan op de ontwikkeling van de koopkracht van de minima en de mate waarin de eenmalige uitkering het koopkrachtverlies heeft goedge maakt. Vervolgens wordt ingegaan op de samenstelling van de categorie huishoudens die de eenmalige uitkering heeft ontvangen. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de zogenaamde meerjarige echte minima of wel de categorie huishoudens die de eenmalige uitkering meermalen ontvangen heeft.

Ontwikkeling van de koopkracht van de minima

In tabel 1 is een overzicht gegeven van de koopkrachtontwikkeling van de minima vanaf 1979 3). Nauwkeuriger gesteld gaat het hier om de verandering in koopkracht van het minimumloon of de minimumuitkering. Het jaar 1979 is als basisjaar gekozen omdat voor de minima vanaf dat jaar sprake was van een koopkrachtachteruitgang. Het koopkrachtverlies in 1980 ten opzichte van 1979 bleef nog beperkt tot 0,5% mede als gevolg van een eenmalige verhoging van de minimuminkomens in december 1980.

De koopkrachtdaling van de minima bedroeg na 1980 gemiddeld ruim 3% per jaar. De gecumuleerde koopkrachtdaling vanaf 1979 is in 1984 opgelopen tot 12,9% voor huishoudens zonder kinderen en tot 12,1% voor huishoudens met twee kinderen. Overigens is de koopkrachtdaling voor inkomens hoger dan het minimum in de periode 1979-1984 gemiddeld groter geweest.

De eenmalige uitkering als tegemoetkoming voor koopkrachtverlies

De hoogte van de eenmalige uitkering die aan echte minima wordt toegekend, is afhankelijk van de samenstelling van het huishouden. De bedragen die in de diverse jaren zijn toegekend staan vermeld in tabel 2. Voor 1984 is voor het eerst een voorziening opgenomen voor de meerjarige echte minima. In het geval dat ook in 1983 de eenmalige uitkering is toegekend, wordt dan een toeslag op de basisuitkering gegeven 4).

Zoals uit tabel 1 is af te leiden, betekende de toekenning van de eenmalige uitkering aan echte minima geen volledige compensatie van het koopkrachtverlies. In 1981 is het koopkrachtverlies voor huishoudens met kinderen door de eenmalige uitkering gereduceerd van 3,5% naar 1,4%, terwijl voor huishoudens zonder kinderen de koopkrachtachteruitgang van 3,7% naar 2,4% werd teruggebracht. In de jaren die volgen is een groter deel van de koopkrachtachteruitgang gecompenseerd. Als gevolg van de eenmalige uitkering is het koopkrachtverlies in 1982 beperkt tot 0,6 à 0,7% en in 1983 tot 0,1 à 0,2%. In 1984 is sprake van een volledige compensatie van het koopkrachtverlies, op voorwaarde echter dat de prijsstijging in 1984 beperkt blijft tot de geraam-

* De auteur is medewerker van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

1) Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16 714, nr. 1.

2) Zie ook: De problematiek van de echte minima, Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16 400, hoofdstuk XV, nr. 50.

3) De ontwikkeling van de koopkracht is in deze berekening voorgesteld als de mutatie van de bijstandsuitkering per jaar (inclusief vakantieuitkering) gecorrigeerd voor de prijsmutatie. De prijsmutatie heeft betrekking op het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie; reeks voor werknemersgezinnen met in 1980 een gezinsinkomen beneden de loongrens van de ziekenfondsverzekering, exclusief de medische diensten.

4) Tweede Kamer, zitting 1983-1984, 18 506, nrs. 1-3, blz. 12.

Tabel 1. Koopkrachtontwikkeling van minima en echte minima, 1979-1984

Jaar	Koopkrachtontwikkeling ten opzichte van voorgaand jaar in procenten van het netto besteedbaar inkomen			Gecumuleerde koopkrachtontwikkeling vanaf 1979 in procenten van het netto besteedbaar inkomen	
	minima	effect van eenmalige uitkering	echte minima	minima	echte minima
	Huishoudens zonder kinderen				
1980	- 0,5	—	- 0,5	- 0,5	- 0,5
1981	- 3,7	1,3	- 2,4	- 4,3	- 2,9
1982	- 3,1	2,4	- 0,7	- 7,2	- 4,9
1983	- 3,2	3,0	- 0,2	- 10,2	- 7,4
1984 a)	- 3,0	3,1 (3,9)	0,1 (0,9)	- 12,9	- 10,1 (- 9,4)
	Huishoudens met twee kinderen				
1980	- 0,5	—	- 0,5	- 0,5	- 0,5
1981	- 3,5	2,1	- 1,4	- 4,0	- 1,9
1982	- 2,7	2,1	- 0,6	- 6,6	- 4,6
1983	- 3,0	2,8	- 0,1	- 9,3	- 6,7
1984 a)	- 3,1	3,1 (4,7)	0,0 (1,6)	- 12,1	- 9,3 (- 7,9)

a) De koopkrachtmutatie van 1984 t.o.v. 1983 is geraamd. Tussen haakjes staan de gegevens met betrekking tot de meerjarige echte minima.

Tabel 2. Bedragen eenmalige uitkering per type huishouden (volledige uitkering), in gld.

	1981	1982	1983	1984	
				basis uitkering	idem, incl. toeslag meerjarige echte minima
Alleenstaanden	150	300	400	410 a)	510 a)
Echtparen					
- zonder kinderen	250	450	575	585	730
- met 1 kind	350	450	600	635	880
- met 2 kinderen	450	450	625	685	1.030
Eenoudergezinnen					
- met 1 kind	250	400	550	575	805
- met 2 kinderen	350	400	575	625	955

a) Deze bedragen gelden voor personen van 23 jaar en ouder.

de 3,2%. Wil aan deze voorwaarde voldaan zijn, dan mag het prijspeil in de laatste drie maanden van 1984 geen verdere stijging te zien geven. Voor meerjarige echte minima is in 1984 een lichte koopkrachtverbetering ten opzichte van 1983 te verwachten.

De eenmalige uitkering vormt een tegemoetkoming in het koopkrachtverlies in het lopende jaar. Dit betekent dat het deel van het koopkrachtverlies dat door de eenmalige uitkering wordt gecompenseerd, zich een jaar later alsnog als een koopkrachtdaling voor de echte minima voordoet 5). Uit de cijfers in tabel 1 met betrekking tot de gecumuleerde koopkrachtontwikkeling is af te leiden dat het relatieve voordeel voor de echte minima ten opzichte van de andere minima bestaat uit de eenmalige uitkering in een bepaald jaar.

Aantal huishoudens met een eenmalige uitkering

Ten einde informatie te verkrijgen over de omvang en samenstelling van de categorie huishoudens die de eenmalige uitkering heeft ontvangen, heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een aantal onderzoeken gehouden. Met betrekking tot de eenmalige uitkering aan loon- en uitkeringstrekkers zijn voor de jaren 1981, 1982 en 1983 gegevens verzameld bij een aantal Gemeentelijke Sociale Diensten 6). Voor 1984 zal een dergelijk onderzoek eveneens uitgevoerd worden. Zelfstandigen kwamen in 1982 voor het eerst in aanmerking voor een eenmalige uitkering. Ook over deze groep heeft het CBS statistische informa-

tie samengesteld. De basisgegevens hiervoor zijn afkomstig van de uitvoerende instanties, te weten de Stichting tot Uitvoering van Landbouwmaatregelen (STULM) en de Stichting Coördinatie Dienstverleningscentra Kleinbedrijf (SCDK).

Het aantal huishoudens dat in 1981 de eenmalige uitkering ontvangen heeft was 313.000 (zie ook tabel 3). In 1982 was dit aantal gestegen met 50% tot 468.000. Dit cijfer omvat niet de 64.000 zelfstandigen die in 1982 voor een eenmalige uitkering in aanmerking kwamen. In 1983 bedroeg de stijging van het aantal ontvangers 21% of wel een toename van 100.000. Het aantal zelfstandigen dat voor de eenmalige uitkering 1983 in aanmerking komt, is nog niet bekend. Gegevens hierover komen medio 1985 beschikbaar, wanneer de aanvraagtermijn verstreken is.

Degenen die in aanmerking meenden te komen voor de eenmalige uitkering konden daartoe een aanvraagformulier indienen. Vanaf 1982 hoefden zij die reeds een uitkering ontvingen in het kader van de Algemene Bijstandswet (ABW) of de Rijks-groepsregeling Werkloze Werknemers (RWW) geen aanvraagformulier meer in te dienen. Op basis van de reeds bij de Gemeentelijke Sociale Dienst bekende gegevens werd ambtshalve vastgesteld of de desbetreffende persoon in aanmerking kwam voor de eenmalige uitkering.

Het aantal echte minima dat wel in aanmerking kwam voor de eenmalige uitkering maar geen aanvraag heeft ingediend, is met behulp van het bestaande cijfermateriaal niet nauwkeurig vast te stellen. Wel valt aannemelijk te maken dat de stijging van het aantal ontvangers van de eenmalige uitkering van 1982 ten opzichte van 1981 voor een deel het gevolg is van de invoering van de ambtshalve toekenning (zie par. Sociale-zekerheidsuitkeringen aan echte minima). Dit betekent dat het aantal echte minima in 1981 hoger is geweest dan het aantal huishoudens met een eenmalige uitkering. Dit laatste geldt natuurlijk nog sterker wanneer ook de zelfstandigen onder de echte minima worden meegeteld. Voor hen bestond toen nog geen regeling inzake de eenmalige uitkering.

Interessant is het om na te gaan hoe groot de relatieve omvang is van de categorie huishoudens die de eenmalige uitkering ontvangen heeft. Met andere woorden: hoe groot is deze groep in verhouding tot het totaal aantal huishoudens in Nederland. In tabel 3 zijn de hiervoor van belang zijnde cijfers naast elkaar gezet. Hieruit blijkt dat in 1981 5,4% van alle huishoudens de eenmalige uitkering heeft ontvangen. In 1982 is dit cijfer gestegen tot 8,0% en in 1983 heeft 9,5% van alle huishoudens de eenmalige uitkering gekregen. Inclusief zelfstandigen is het percentage van 1982 9,0 en zal het voor 1983 boven de 10 uitstijgen.

Het aantal huishoudens in Nederland is in tabel 3 hoger dan het aantal huishoudens volgens de statistiek van de huishoudens-samenstelling van het CBS 7). Dit wordt veroorzaakt door het feit dat voor de eenmalige uitkering thuiswonende kinderen van

Tabel 3. Huishoudens met eenmalige uitkering ten opzichte van totaal aantal huishoudens

	Huishoudens (gecorrigeerd) a)	Huishoudens met eenmalige uitkering	Kolom 2 in procenten van kolom 1
	(1)	(2)	
	× mln.	× 1.000	
1981	5,8	313	5,4
1982 b)	5,9	468 (532)	8,0 (9,0)
1983	6,0	568	9,5

Bron: CBS.

a) In deze aantallen zijn thuiswonende kinderen van 21 jaar en ouder als afzonderlijke huishoudens (alleenstaanden) beschouwd. De hier vermelde cijfers omvatten ook de huishoudens van zelfstandigen.

b) Tussen haakjes het gegeven inclusief zelfstandigen.

5) Zie ook: Echte minimabeleid, Tweede Kamer, zitting 1983-1984, 18 192, nrs. 1-2, blz. 8.

6) Resultaten van deze onderzoeken zijn opgenomen in de CBS-publicaties *Onderzoek huishoudens met eenmalige uitkering*, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij.

7) Zie CBS-publicatie: *Huishoudens 1981, sociaal-demografische cijfers*, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1984 (kengetal B40/1981), blz. 17.

21 jaar en ouder als zelfstandig huishouden beschouwd zijn. Ter wille van de vergelijkbaarheid is het aantal huishoudens uit de CBS-publikatie verhoogd met de ca. 750.000 thuiswonende kinderen van 21 jaar en ouder.

Samenstelling naar type huishouden

Zoals uit tabel 4 is af te leiden bestaat de categorie huishoudens met een eenmalige uitkering 1983 voor ruim de helft uit alleenstaanden, terwijl echtparen en samenwonenden 31% van het totaal uitmaken. Eenoudergezinnen vormen 18% van het totaal.

Tabel 4. Huishoudens met een eenmalige uitkering naar type huishouden

	1981	1982 a)	1983	1981	1982 a)	1983
	× 1.000			in procenten		
Alleenstaanden	138	239 (249)	292	44	51 (47)	51
– mannen	38	86 (94)	117	12	18 (18)	21
– vrouwen	100	153 (155)	175	32	33 (29)	31
Echtparen en samenwonenden	96	143 (196)	176	31	31 (37)	31
– zonder kinderen	51		98	16		17
– met kinderen	45		78	14		14
Eenoudergezinnen	78	86 (87)	100	25	18 (16)	18
– mannen met kind(eren)	3	3 (3)	3	1	1 (1)	1
– vrouwen met kind(eren)	76	83 (84)	97	24	18 (16)	17
Totaal	313	468 (532)	568	100	100 (100)	100

Bron: CBS.

a) Tussen haakjes het gegeven inclusief zelfstandigen. In 1982 was de aanwezigheid van kinderen voor echtparen en samenwonenden niet van invloed op de hoogte van de eenmalige uitkering.

In de loop van de drie jaar dat de eenmalige uitkering nu wordt toegekend is het aandeel van alleenstaanden gestegen van 44% naar 51%. Hierbij zijn het met name de alleenstaande mannen die naar verhouding meer in aanmerking kwamen voor de eenmalige uitkering. Dit verschil in ontwikkeling heeft te maken met het feit dat in de uitgangssituatie (1981) meer vrouwen dan mannen de eenmalige uitkering hebben ontvangen. De toename van het aantal echte minima na 1981 is absoluut gezien voor alleenstaande mannen en vrouwen ongeveer even groot geweest.

Echtparen en samenwonenden maken sinds 1981 een constante fractie van 31% uit van de echte minima onder de loon- en uitkeringstrekkers. Voor zelfstandigen die de eenmalige uitkering 1982 hebben ontvangen, lag dit percentage veel hoger, namelijk op 83%.

Het aandeel van eenoudergezinnen is in de loop van drie jaar gedaald van 25% naar 18%. Absoluut gezien is voor deze categorie wel een stijging van het aantal eenmalige uitkeringen waar te nemen. Het aantal eenoudergezinnen met een eenmalige uitkering bedroeg in de jaren 1981, 1982 en 1983 respectievelijk 78.000, 86.000 en 100.000. Deze categorie bestaat voor het overgrote deel (97%) uit vrouwen met kinderen, welke vrouwen veelal met de term bijstandsmoeders worden aangeduid. In letterlijke zin gaat het dan om vrouwen met kinderen die voor hun levensonderhoud zijn aangewezen op een bijstandsuitkering. Aldus opgevat bestaat de groep vrouwen die de eenmalige uitkering ontvangen hebben en die kinderen hebben voor ca. 83% uit bijstandsmoeders. Men zou de term bijstandsmoeder ook ruimer kunnen opvatten en er alle vrouwen met kinderen toe kunnen rekenen die een inkomen hebben op het niveau van een bijstandsuitkering. In dat geval is de groep bijstandsmoeders net zo groot als de in tabel 4 vermelde groep vrouwen met kinderen.

Echte minima in relatie tot het totaal aantal huishoudens

In tabel 5 is het aantal huishoudens met een eenmalige uitkering 1981 per type huishouden en leeftijdsklasse vergeleken met het totaal aantal huishoudens in Nederland. Er zijn momenteel onvoldoende gegevens beschikbaar om een dergelijke vergelijking ook voor 1982 en 1983 te maken.

Voor een goede vergelijkbaarheid moest hier voor enkele begripsmatige verschillen worden gecorrigeerd. Naast de eerder genoemde correctie ten aanzien van thuiswonende kinderen van 21 jaar en ouder is ook een correctie aangebracht in verband met het onderscheid tussen huishoudens met en zonder kinderen. In de huishoudensstatistiek van het CBS omvatten huishoudens met kinderen alle thuiswonende kinderen van het hoofd die ongehuwd zijn en die zelf geen kinderen hebben. In het onderzoek naar huishoudens met een eenmalige uitkering omvatten huishoudens met kinderen alle kinderen (uit- en thuiswonend) waarvoor kinderbijslag wordt ontvangen. Gegevens ontbreken om deze definitieverschillen geheel weg te werken. Voor een betere vergelijking is daarom in de cijfers van de huishoudensstatistiek een leeftijdsgrens voor kinderen aangebracht. Hierbij zijn twee varianten onderscheiden, waarbij resp. alle kinderen van 18 jaar en ouder niet meer als kind aangemerkt zijn en waarbij ditzelfde is gebeurd ten aanzien van kinderen van 21 jaar en ouder. Hoewel het al of niet ontvangen van kinderbijslag niet aan genoemde leeftijdsgrenzen gebonden is, is hier aangenomen dat het aantal huishoudens dat kinderbijslag ontvangt, zich tussen beide varianten bevindt 8). In tabel 5 is het percentage huishoudens dat de eenmalige uitkering ontvangen heeft in voorkomende gevallen met een marge aangegeven.

Van alle huishoudens in Nederland heeft in 1981 ruim 5% de eenmalige uitkering ontvangen. Bezien naar leeftijd komen met name oudere personen relatief vaker in aanmerking voor deze koopkrachtondersteuning namelijk in 7 à 8% van de gevallen. Van de onderscheiden huishoudtypen wordt met name aan eenoudergezinnen vaak de eenmalige uitkering toegekend. Bijna de helft van de eenoudergezinnen moet rondkomen van een minimuminkomen. Zoals eerder opgemerkt is, gaat het hier overwegend om vrouwen met kinderen. Ook alleenstaande vrouwen (zonder kinderen) komen relatief vaak in aanmerking voor een eenmalige uitkering. Zoals uit tabel 5 valt op te maken, gaat het hier vooral om oudere alleenstaande vrouwen.

Samenstelling naar sociaal-economische categorie

In tabel 6 is een overzicht gegeven van het aantal ontvangers van een eenmalige uitkering naar sociaal-economische categorie.

De zelfstandigen even buiten beschouwing latend, bestaat de categorie huishoudens die van een minimuminkomen moet leven voor het grootste deel (ca. 95%) uit uitkeringstrekkers. De belangrijkste categorieën zijn de werklozen, de bejaarden en de bijstandsontvangers. Zij vormen in 1983 te zamen 84% van alle loon- en uitkeringstrekkers die de eenmalige uitkering ontvingen. In 1981 en 1982 was dit respectievelijk 79% en 82%. In de loop van de drie jaar dat de eenmalige uitkering is toegekend aan echte minima is het aandeel van werklozen gestegen van 23% naar 39%. Deze toename is in zijn geheel terug te vinden bij de RWW-ontvangers die tot de echte minima behoren. De andere in tabel 6 onderscheiden categorieën zijn relatief in omvang gedaald of stabiel gebleven. Absoluut gezien zijn alle categorieën in omvang toegenomen.

Sociale-zekerheidsuitkeringen aan echte minima

Ook per sociaal-economische categorie zou het interessant zijn om na te gaan hoe het aantal echte minima zich verhoudt tot het totaal. Er is echter onvoldoende cijfermateriaal voorhanden om deze vergelijking goed te maken. Een mogelijkheid is wel om in dit verband aansluiting te zoeken bij het aantal sociale-zekerheidsuitkeringen. Zoals gezegd bestaan de echte minima overwegend uit uitkeringstrekkers. Zowel het aantal sociale-zekerheids-

8) Het aantal ontvangers van kinderbijslag was in 1981 2.189.000. Het aantal huishoudens met kinderen tot 18 jaar bedroeg 2.014.000 en met kinderen tot 21 jaar 2.233.000. In verband met uitwonende kinderen is het aantal kinderbijslagontvangers in deze vergelijking te hoog. Zonder leeftijdsgrens was in 1981 het aantal huishoudens met kinderen 2.531.000.

Tabel 5. Huishoudens met een eenmalige uitkering in 1981 ten opzichte van het totaal aantal huishoudens per type huishouden en leeftijdsklasse

	Alleenstaanden			Echtparen en samenwonenden			Eenouder-gezinnen	Totaal
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	zonder kinderen	met kinderen		
Huishoudens met eenmalige uitkering (× 1.000)								
Tot 25 jaar	13	6	7	7	4	3	7	27
25 tot 35 jaar	21	13	8	19	4	15	32	72
35 tot 45 jaar	10	5	5	13	1	12	24	47
45 tot 55 jaar	13	4	9	12	4	8	11	36
55 tot 60 jaar	10	2	9	8	5	3	2	20
60 tot 65 jaar	13	1	12	10	8	2	1	25
65 jaar en ouder	57	6	51	27	26	1	1	85
Totaal	138	38	100	96	51	45	78	313
Aandeel in totaal huishoudens in de desbetreffende categorie in procenten								
Tot 25 jaar	2	2	2	4	3	13	87	3
25 tot 35 jaar	5	5	5	2	1	3		5
35 tot 45 jaar	7	6	8	2	1	2	40 à 50	5
45 tot 55 jaar	9 à 10	6	12 à 14	2	1 à 2	2	20 à 25	4
55 tot 60 jaar	12 à 14	8	14 à 16	2	2 à 3	2 à 4	20 à 40	5
60 tot 65 jaar	12 à 13	6	14 à 15	4	3 à 4	4 à 8		7
65 jaar en ouder	11	6	12	5	5	6 à 10		8
Totaal	7	4	9	3	3	2	45 à 50	5

Bron: CBS.

Tabel 6. Huishoudens met een eenmalige uitkering naar sociaal-economische categorie

	1981	1982 a)	1983	1981	1982 a)	1983
	× 1.000			in procenten		
Zelfstandigen		(64)			(12)	
Werknemers	17	22	22	5	5 (4)	4
Werklozen	73	163	223	23	35 (31)	39
- WW	5	5	6	1	1 (1)	1
- WWV	19	30	32	6	6 (5)	5
- RWW	52	133	191	16	27 (24)	33
Arbeidsongeschikten	28	40	48	9	9 (7)	8
Weduwen	16	17	17	5	4 (3)	3
Bejaarden	85	108	124	27	23 (20)	22
Bijstandsontvangers	90	113	127	29	24 (21)	22
Overigen	4	6	7	1	1 (1)	1
Totaal	313	468 (532)	568	100	100 (100)	100

Bron: CBS.

a) Tussen haakjes het gegeven inclusief zelfstandigen.

uitkeringen aan huishoudens met een eenmalige uitkering als het totaal aantal sociale-zekerheidsuitkeringen is bekend. Het inkomen van een huishouden dat de eenmalige uitkering heeft ontvangen, bestaat in een gering aantal gevallen uit verscheidene sociale-zekerheidsuitkeringen. Deze situatie doet zich voor bij ca. 3% van de uitkeringstrekkers. Het gaat dan steeds om een combinatie waarin een RWW- of ABW-uitkering voorkomt.

In tabel 7 is een overzicht gegeven van het aantal sociale-zekerheidsuitkeringen dat door huishoudens met een minimuminkomen wordt ontvangen in procenten van alle sociale-zekerheidsuitkeringen. Hiermee wordt dus aangegeven welk gedeelte van de ontvangers van een bepaalde uitkering moet rondkomen van een minimuminkomen.

In tabel 7 is te zien dat het percentage uitkeringen aan huishoudens met een minimuminkomen per type uitkering sterk uiteenloopt. De hoogste percentages komen voor bij de RWW en de ABW. Deze regelingen hebben dan ook tot doel om iedere Nederlander die niet over de middelen beschikt om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te voorzien, van overheidswege financiële bijstand te verlenen tot het bedrag van deze kosten. De norm voor toekenning van de eenmalige uitkering is ook gebaseerd op de hoogte van de bijstandsuitkering.

Tabel 7. Sociale-zekerheidsuitkeringen aan huishoudens met een eenmalige uitkering in procenten van het totaal aantal sociale-zekerheidsuitkeringen

	1981	1982	1983
WW	4	4	5
WWV	12	12	14
RWW	44	73	65
WAO/AAW	4	6	7
AWW	9	10	10
AOW ongehuwd	7	9	10
gehuwd	5	7	8
ABW	78	88	88

Bronnen: WW : opgave bedrijfsverenigingen, oktobercijfers;
 WWV : opgave Gemeentelijke Sociale Diensten, oktobercijfers;
 RWW : raming Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, oktobercijfers;
 WAO/AAW : Sociale Verzekeringsraad, oktobercijfers;
 AWW/AOW : Sociale Verzekeringsbank, cijfers ultimo derde kwartaal;
 ABW : Statistiek Algemene Bijstandswet, periodieke uitkeringen (niet krachtens Rijksgroepsregelingen) aan thuiswonenden beneden 65 jaar; cijfers ultimo derde kwartaal.

De overige sociale-zekerheidsregelingen hebben niet de vangnetfunctie die ABW en RWW hebben. De uitkeringen in het kader van de WW, de WWV en de WAO zijn gebaseerd op het niveau van het laatstverdiende loon. Het aantal ontvangers van een dergelijke uitkering met een minimuminkomen is naar verhouding dan ook een stuk minder. Hetzelfde geldt voor de uitkeringen in het kader van de AAW, de AWW en de AOW. Dit zijn uitkeringen gebaseerd op het niveau van het netto minimumloon die echter aangevuld kunnen zijn met inkomsten uit andere bron(nen) zonder dat dit gevolgen hoeft te hebben voor de uitkering zelf.

Het aantal personen met een ABW-uitkering dat in 1983 in aanmerking kwam voor een eenmalige uitkering vormde 88% van het totaal aantal personen met een ABW-uitkering. Dat niet iedereen met een ABW-uitkering de eenmalige uitkering ontvangt, heeft o.a. te maken met het feit dat bijstandsontvangers (ABW en RWW) in beperkte mate over neveninkomsten kunnen beschikken zonder dat het recht op de uitkering vervalt. In 1982 behoorde eveneens 88% van de ABW-uitkeringstrekkers tot de echte minima. In 1981 was dit minder, namelijk 78%. De stijging van het percentage van 1981 naar 1982 heeft ongetwijfeld te maken met de omstandigheid dat personen met een ABW-uit-

kering in 1981 nog zelf een eenmalige uitkering moesten aanvragen, terwijl het recht op deze uitkering in 1982 ambtshalve werd vastgesteld.

In veel sterkere mate is de toename van 1981 naar 1982 waarneembaar bij personen met een RWW-uitkering. Ook zij hoefden in 1982 de eenmalige uitkering niet meer zelf aan te vragen. De ambtshalve toekenning zal de belangrijkste oorzaak zijn van het feit dat het percentage RWW-ontvangers met een eenmalige uitkering is gestegen van 44 in 1981 naar 73 in 1982. In 1983 ontvingen naar verhouding minder RWW-uitkeringsstrekkers de eenmalige uitkering, namelijk 65%. Als verklaring voor dit gegeven kan het feit worden genoemd dat met ingang van 1 juli 1983 een aantal personen jonger dan 23 jaar met een WWV-uitkering niet langer aanspraak kon maken op deze uitkering. In plaats daarvan kwamen deze jongeren in aanmerking voor een RWW-uitkering. Gedurende enige tijd werd echter nog een overbruggings toeslag verleend, waardoor het inkomen uitsteeg boven de norm van toekenning van een eenmalige uitkering. Naar schatting gaat het hier om ongeveer 30.000 personen. Deze groep krijgt de eenmalige uitkering 1983 alsnog op voorwaarde dat men ook recht heeft op de uitkering van 1984 en dat men een zelfstandige huishouding voert, dat wil zeggen dat men niet bij de ouder(s) woont (9). Zou men deze groep meetellen in het overzicht in tabel 7 dan zou het percentage voor 1983 niet 65 maar 74 zijn.

Meerjarige echte minima

Tot dusver is in deze beschrijving van de samenstelling van de groep echte minima steeds het aantal ontvangers van een eenmalige uitkering in een bepaald jaar aan de orde geweest. Van belang is echter ook om te weten hoeveel jaar achtereenvolgens een bepaald huishouden de eenmalige uitkering ontvangen heeft. Dit is van belang omdat tot dusverre nog weinig bekend is over de mate waarin de positie die men inneemt in de Nederlandse inkomensverdeling, aan verandering onderhevig is. Met behulp van het beschikbare cijfermateriaal valt na te gaan welke huishoudens zich een aantal jaren achtereenvolgens met hun inkomen op het minimumniveau bevonden.

Voor het beleid vormen de meerjarige echte minima een bijzondere groep. Zoals in het voorgaande al is gesteld, ervaren echte minima de koopkrachtdaling ook, zij het met een jaar vertraging. Volledige compensatie van de gecumuleerde koopkrachtdaling voor de echte minima stuit van beleidswege op bezwaren. Deze bezwaren hebben ten dele betrekking op de inkomenspolitieke gevolgen. Ook zijn er bezwaren van budgettaire aard (10). Niettemin is er bij de regeling over 1984 voorzien in een verhoogde koopkrachttoeslag voor meerjarige echte minima.

Bij het onderzoek naar de omvang en samenstelling van de categorie huishoudens die de eenmalige uitkering in 1983 heeft ontvangen, is ook de vraag opgenomen of de eenmalige uitkering in 1981 en/of 1982 was toegekend. Op deze wijze konden een viertal categorieën onderscheiden en gekwantificeerd worden, te weten:

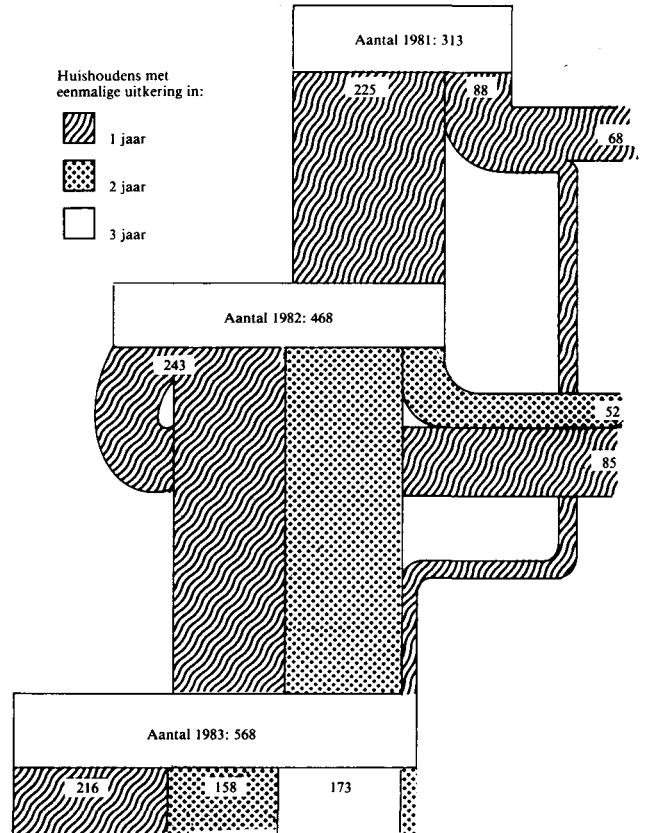
- 173.000 huishoudens die de eenmalige uitkering in 1981, 1982 én 1983 ontvangen hebben;
- 158.000 huishoudens die in 1983 de uitkering voor de tweede achtereenvolgende keer ontvingen;
- 20.000 huishoudens die in 1981 én 1983 de eenmalige uitkering kregen;
- 216.000 huishoudens die de eenmalige uitkering in 1983 voor het eerst ontvingen.

Deze cijfers zijn aangevuld met de resultaten van het onderzoek naar de huishoudens die in 1981 en/of 1982 een eenmalige uitkering ontvingen (11). Zo konden nog eens drie categorieën onderscheiden worden, te weten:

- 52.000 huishoudens die de eenmalige uitkering in 1981 én 1982 ontvingen;
- 68.000 huishoudens die uitsluitend in 1981 de uitkering kregen;
- 85.000 huishoudens die de uitkering alleen in 1982 hebben ontvangen.

In de figuur zijn deze aantallen nog eens in beeld gebracht. Een aantal meerjarige echte minima kon niet als zodanig worden herkend waardoor het gepresenteerde aantal als een minimumschatting moet worden gezien. Een en ander doet zich voor wanneer bij vorige gelegenheden de eenmalige uitkering is aangevraagd in een andere gemeente of onder een andere naam (door huwelijk of echtscheiding).

Figuur. Stroomschema van huishoudens met een eenmalige uitkering ($\times 1.000$)

In tabel 8 is per leeftijdsklasse aangegeven welk percentage ontvangers van een eenmalige uitkering in het jaar t de uitkering ook in het jaar $t+1$ heeft gekregen. De leeftijd heeft daarbij steeds betrekking op de leeftijd per 31-12-1983. Iemand die in 1981 63 jaar oud is, is in deze tabel dus ingedeeld in de klasse „65 jaar en ouder”. Op deze wijze zijn steeds dezelfde personen met elkaar vergeleken.

Van de ontvangers van de uitkering 1981 heeft 72% de uitkering in 1982 weer gekregen. Van 1982 op 1983 was dit percentage iets lager, namelijk 71.

Uitsplitsing naar leeftijd laat zien dat deze daling veroorzaakt wordt door de jongeren. Niet aan te geven is in welke mate de daling bij de jongeren het gevolg is van een verbeterde inkomenspositie van de aanvrager, dan wel dat voor deze categorie de kans op niet waarnemen (zie hiervoor) groter is. Vanaf de leeftijd van 35 jaar is de doorstroom van 1982 naar 1983 groter dan van 1981 naar 1982, hetgeen betekent dat een groter deel van de ontvangers tot de meerjarige echte minima kan worden gerekend. In de leeftijdsklasse 45-54 jaar is het hoogste percentage te zien van huishoudens die een jaar later opnieuw een eenmalige uitkering ontvingen.

Interessant is ook om te zien hoe groot de doorstroom is van huishoudens die de eenmalige uitkering in 1981 én 1982 hebben

9) Zie noot 4, blz. 13.

10) Zie noot 5, blz. 2.

11) Zie ook: *Sociale Maandstatistiek*, CBS, 's-Gravenhage, juli 1983, blz. 68.

Tabel 8. Huishoudens met een eenmalige uitkering die deze uitkering een jaar later weer ontvangen

	Doorstroom naar 1982 van echte minima 1981	Doorstroom naar 1983 van	
		echte minima 1982	echte minima 1981 en 1982
Leeftijd op 31-12-1983	in procenten		
- tot 25 jaar	55	48	71
- 25 tot 35 jaar	68	68	74
- 35 tot 45 jaar	73	75	76
- 45 tot 55 jaar	78	81	80
- 55 tot 60 jaar	77	77	85
- 60 tot 65 jaar	76	79	91
- 65 jaar en ouder	73	73	74
Totaal	72	71	77

Bron: CBS.

ontvangen. Deze groep heeft in meer gevallen, namelijk 77%, ook in 1983 een uitkering gekregen. Bezien naar leeftijd is deze doorstroom groter naarmate de leeftijd hoger is. Van 71 bij jongeren tot 25 jaar stijgt dit percentage tot 91 voor de 60-64-jarigen. Personen van 65 jaar en ouder die in 1981 en 1982 de eenmalige uitkering hebben ontvangen, krijgen deze uitkering in 1983 minder vaak, namelijk in 74% van de gevallen. Bedacht moet hier worden dat voor deze groep een grotere kans op overlijden bestaat, terwijl ook bij intrek in een bejaardentehuis of verzorgingstehuis geen aanspraak meer gemaakt kan worden op een eenmalige uitkering.

Het beschikbare cijfermateriaal biedt niet genoeg mogelijkheden om de cijferopstelling zoals vermeld in tabel 8, ook te maken per huishoudtype en sociaal-economische categorie. Van de ontvangers van een eenmalige uitkering is namelijk niet bekend in welke mate huishoudenssamenstelling en inkomensbron aan verandering onderhevig zijn. Het onderzoek is niet zodanig opgezet dat personen in de tijd gevolgd worden. Zoals in het begin van deze paragraaf is opgemerkt, is het echter wel mogelijk om van de ontvangers van een eenmalige uitkering 1983 aan te geven of, en zo ja in welk jaar of welke jaren de uitkering al eerder is ontvangen. Deze gegevens zijn opgenomen in tabel 9. De indeling naar huishoudtype, bron van inkomen, en leeftijd heeft daarbij steeds betrekking op de situatie in 1983. De ca. 20.000 huishoudens die de eenmalige uitkering in 1981 en 1983 ontvangen hebben, zijn in deze staat niet opgenomen, zodat de percentages per regel niet optellen tot 100.

Het aantal huishoudens dat de eenmalige uitkering in 1983 voor de derde achtereenvolgende keer heeft ontvangen, bedraagt ca. 173.000. Dit aantal maakt 31% uit van alle uitkeringen in 1983. Eenoudergezinnen maken meer dan gemiddeld deel uit van deze categorie. Huishoudens met een eenmalige uitkering die in 1983 tot deze categorie behoorden, kregen in 41% van de gevallen de uitkering voor de derde keer. Onderscheiden naar inkomensbron zijn het vooral de minima met een AOW- of ABW-uitkering die meer dan gemiddeld tot de meerjarige echte minima behoren; in 39% respectievelijk 41% van de gevallen werd de eenmalige uitkering voor de derde keer toegekend. Naar leeftijd gezien zijn het vooral personen vanaf 55 jaar die de eenmalige uitkering tot nu toe steeds ontvangen hebben.

Het aantal huishoudens dat de eenmalige uitkering in 1983 voor de tweede achtereenvolgende keer heeft ontvangen, bedraagt ca. 158.000, of wel 28% van alle uitkeringen in 1983. Opvallend is dat van alle in tabel 9 onderscheiden categorieën een ongeveer even groot deel de eenmalige uitkering voor de tweede achtereenvolgende keer ontvangen heeft.

Ongeveer 216.000 huishoudens hebben de eenmalige uitkering in 1983 voor het eerst ontvangen, of wel 38% van alle uitkeringen. Tot deze categorie behoort ook een onbekend aantal huishoudens voor wie het niet de eerste keer was, maar die om eerder genoemde redenen (verhuizing, naamsverandering) niet kon worden onderscheiden. Tot de huishoudens die de eenmalige uitkering in 1983 voor de eerste keer ontvingen behoren relatief veel alleenstaande mannen, personen met een RWW-uitkering en

Tabel 9. Huishoudens met eenmalige uitkering 1983 in combinatie met eerdere eenmalige uitkeringen

Categorie (situatie 1983)	Eenmalige uitkering ontvangen in:					
	1981 1982 1983	1982 1983	1983	1981 1982 1983	1982 1983	1983
	× 1.000			in procenten van totaal 1983		
Totaal	173	158	216	31	28	38
Huishoudtype						
- alleenstaanden	81	83	117	28	28	40
- mannen	23	34	56	20	29	48
- vrouwen	58	49	61	33	28	35
- echtparen/samenwonenden	51	47	71	29	27	41
- eenoudergezinnen	41	28	28	41	28	28
Bron van inkomen						
- RWW	42	53	88	22	28	47
- AOW	49	35	34	39	28	27
- ABW	52	38	34	41	30	27
- Rest	30	33	61	23	26	47
Leeftijd						
- tot 35 jaar	41	61	110	19	28	51
- 35 tot 55 jaar	53	43	52	35	28	34
- 55 tot 65 jaar	29	18	20	41	27	29
- 65 jaar en ouder	51	36	34	40	28	27

Bron: CBS.

jongeren. Deze kenmerken zullen uiteraard voor een belangrijk deel samenvallen.

Samenvatting

De eenmalige uitkering die aan echte minima is toegekend als tegemoetkoming in het koopkrachtverlies, heeft de koopkrachtdaling in 1981 voor een deel en in 1982 en 1983 grotendeels opgevangen. De echte minima zien in 1984 hun koopkracht gehandhaafd op voorwaarde dat de prijsstijging beperkt blijft tot 3,2%. Het gecumuleerde koopkrachtverlies sinds 1979 bedroeg voor echte minima zonder kinderen ongeveer 10% en voor de overige minima zonder kinderen ongeveer 13%. Het gecumuleerde koopkrachtverlies voor minima met kinderen viel iets lager uit.

Het aantal huishoudens met een eenmalige uitkering is van 313.000 in 1981 gestegen tot 568.000 in 1983, een toename van ruim 80%. In 1983 behoorde ruim 10% van alle huishoudens tot de echte minima. Thuiswonende kinderen van 21 jaar en ouder zijn daarbij als zelfstandig huishouden aangemerkt.

Echte minima bestaan globaal gezien voor de helft uit alleenstaanden, voor eenderde uit echtparen en samenwonenden en voor een vijfde uit eenoudergezinnen. Relatief behoren veel vrouwen met kinderen tot de echte minima, terwijl ook oudere alleenstaande vrouwen meer dan gemiddeld van een minimuminkomen moeten rondkomen.

De echte minima bestaan voor het grootste deel uit uitkerings-trekkers. De belangrijkste categorieën zijn de werklozen, de bejaarden en de bijstandsonvangers. Het aantal personen dat na 1981 tot de echte minima is gaan behoren, bestaat voor het grootste deel uit (langdurig) werklozen. Ruim 70% van de echte minima behoort een jaar later nog steeds tot deze categorie. Het aantal meerjarige echte minima bedroeg in 1983 ongeveer 350.000, waarvan ongeveer de helft de eenmalige uitkering voor de derde achtereenvolgende keer heeft ontvangen. Tot de meerjarige echte minima behoren relatief veel eenoudergezinnen en oudere personen.

Hans de Kleijn